

KORXONALARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA "YASHIL IQTISODIYOT"NING AHAMIYATI

Yusupov Bekzod Ulug'bekovich

Oriental universiteti

Ilmiy rahbar: i.f.d, professor Muhammadali Hakimovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jahon iqtisodiyotining modernizatsiyalashuvi davrida ko'plab yangilangan innovatsion texnologiyalarga o'tish, rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi iqtisodiyotning samaradorligi omili bo'lib hisoblanishi, O'zbekiston Respublikasida ham ko'plab xorijiy davlatlardan "yashil iqtisodiyot" borasida tajribalar o'rganilib, "Yashillashtirish" sohasida ko'plab chora-tadbirlari ko'rilyotganligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: jahon iqtisodiyoti, yashil iqtisodiyot, ekologiya, texnologiya, samaradorlik, innovatsiya.

Ma'lumki, hozirgi zamonda energetika va ekologiya muammolari dolzarb bo'lib bormoqda. Shu bois mamlakatimizda ko'plab quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilmoqda, iqtisodiyot tarmoqlarida energiya tejamkor texnologiyalar joriy qilinmoqda.

Bu yo'nalishni izchil davom ettirish maqsadida, Taraqqiyot strategiyasini 2022-yilda amalga oshirishga oid davlat dasturida sanoat tarmoqlarida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va energiya tejamkorlik dasturini ishlab chiqish belgilangan edi. Taqdimotda mazkur dasturda ko'zda tutilayotgan chora-tadbirlar haqida axborot berildi.

Qayd etilganidek, bu hujjatda sanoat tarmoqlarida "yashil" iqtisodiyotga o'tish va energiya tejamkorligini ta'minlash bo'yicha konsepsiya belgilanadi. Shu asosida 25 ta strategik ahamiyatga ega korxonada yoqilg'i-energetika resurslarini tejashning maqsadli ko'rsatkichlari tasdiqlanadi.

Bu orqali 2022-2026-yillarda sanoat tarmoqlarida 3,9 milliard kub metr tabiiy gazni, 4 milliard kilovatt soat elektr energiyasini va 21 ming tonna neft mahsulotlarini tejash rejalashtirilmoqda. Buning natijasida har bir mahsulot tannarxida energiya ulushini 20 foizga kamaytirish maqsad qilingan.

So'nggi yillar ichida "yashil" iqtisodiyot g'oyasi nafaqat ekologiya iqtisodchilari, balki dunyoda ham keng muhokama qilinadi. Bu borada turli siyosiy forumlarda, davlat rahbarlari, siyosatchi olimlar tomonida bu masalaga ko'p bora to'xtalib kelinayotganligi "yashillashtirish" siyosatiga bo'layotgan jiddiy e'tibor bo'lib hisoblanadi. Bugungi kunda zamonaviylashgan iqtisodiyot sharoitida insoniyat ehtiyoji ham misli ko'rilmagan tarzda oshib bormoqda. Bundan kelib chiqadiki, ehtiyojlarni qondirish uchun zarur bo'lgan resurslarni olishda tabiatga "murojaat qilish" ham ko'payib bormoqda. "Yashil iqtisodiyot" mana shunday o'zgarishlar kelajak avlod hayotiga salbiy ta'sir qilishini oldini olish va ular uchun ham farovon hayot ta'minlash

zaruriyatidan kelib chiqmoqda. Agarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy munosabatlarning tabiatga salbiy ta'siri oldi olinmasa, u nafaqat kelajak avlod hayotiga, balki jamiyatning hozirgi jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Va aksincha, insoniyatning atrof tabiiy muhitga munosabati o'zgarsa, ularda avvalo, ekologik madaniyat rivojlansa, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va mahsulotni iste'mol qilish bilan munosabatlar "yashillashtirish" sa'y-harakatlariga moslashsa, albatta, biz va kelajak avlod hayotining ijobiy tarafga o'zgaradi. Ya'ni "Yashil" iqtisodiyot aholi farovonligini ta'minlashdagi va iqtisodiy o'sishda kabi barqaror rivojlanishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon iqtisodiyotining modernizatsiyalashuvi davrida ko'plab yangilangan innovatsion texnologiyalarga o'tish, rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi iqtisodiyotning samaradorligi omili bo'lib hisoblanadi. Lekin shuni ta'kidlab o'tish joizki, albatta, ularning aholi turmush sifatiga va yashash muhitiga salbiy ta'sir qilishni oldini olish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu tufayli bugungi kunga kelib mamlakatlar tomonidan amalga oshirilayotgan "yashil" strategiyalar qo'llab-quvvatlanmoqda.

Yashil iqtisodiyot - bu odamlar va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni va ikkalasining ehtiyojlarini bir vaqtning o'zida qondirishga urinishlarni qo'llab-quvvatlaydigan iqtisodiyot metodologiyasi. Yashil iqtisodiy nazariyalar odamlar va atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik bilan bog'liq bo'lgan ko'plab g'oyalarni qamrab oladi. Yashil iqtisodchilar barcha iqtisodiy qarorlar uchun asos ekotizimga bog'liq bo'lishi kerakligini va tabiiy kapital va ekologik xizmatlar iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar.

Yashil iqtisodiyot deganda, odamlar va tabiat o'rtasidagi uyg'un iqtisodiy o'zaro aloqalarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvni ishlab chiqishga qaratilgan iqtisodiy intizom tushuniladi.

- U ijtimoiy adolat uchun tovarlarni ishlab chiqarish metodologiyasiga tabiat bilan ta'sir o'tkazish vositalarini o'z ichiga olgan keng tuvalga ega.

- U ekologik iqtisod bilan chambarchas bog'liq, ammo undan farq qiladi, chunki bu barqaror echimlarning siyosiy targ'ibotini o'z ichiga olgan yaxlit yondashuv.

Yashil iqtisod atamasi keng ma'noga ega (bu atama yashil anarxistlardan tortib feministlarga qadar bo'lgan guruhlar tomonidan tanlangan), ammo u iqtisodiyotni u asos bo'lgan muhitning tarkibiy qismi sifatida qaraydigan har qanday nazariyani o'z ichiga oladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) yashil iqtisodiyotni "kam uglerodli, resurslardan samarali foydalanadigan va ijtimoiy jihatdan qamrab oladigan iqtisodiyot" deb ta'riflaydi.

Shunday qilib, yashil iqtisodchilar odatda iqtisodiyotni tushunish va modellashtirishga keng va yaxlit yondashib, iqtisodiyotni yoqib yuboradigan tabiiy resurslarga qanchalik ahamiyat berishsa, iqtisodiyotning o'zi qanday ishlasa.

Keng ma'noda, iqtisodiyotning ushbu sohasi tarafdorlari tabiiy muhitning sog'lig'i bilan bog'liq bo'lib, tabiatni muhofaza qilish va insonlar bilan tabiatning ijobiy hayotini rag'batlantirish uchun choralar ko'rish kerak deb hisoblashadi. Ushbu

iqtisodchilarning atrof-muhitni himoya qilish usuli bu atrof-muhit iqtisodiyotda hal qiluvchi rol o'ynashi va har qanday yaxshi iqtisodiyotning salomatligi asosan uning ajralmas qismi bo'lgan atrof-muhitning sog'lig'i bilan belgilanadi degan dalillarni berishdir.

Qayta tiklanadigan energiya manbalari asosida ishlaydigan adolatli iqtisodiyot g'oyasi jozibali bo'lsa-da, yashil iqtisodiyot tanqidchilarning ulushiga ega. Ularning ta'kidlashicha, yashil iqtisodiyotning iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni yo'q qilishdan ajratish urinishlari unchalik muvaffaqiyatli bo'lmagan. Iqtisodiy o'sishning aksariyati qayta tiklanmaydigan texnologiyalar va energiya manbalari natijasida yuzaga keldi.

O'zbekiston Respublikasida ham ko'plab xorijiy davlatlardan "yashil iqtisodiyot" borasida tajribalar o'rganilib, "Yashillashtirish" sohasida ko'plab chora-tadbirlari ko'rilishi eko-siyosat doirasida turgan eng muhim dasturul amal masalalardan bo'lib hisoblanadi. Xususan, mintaqamizdagi asosiy daryolarning havzasi va biologik xilma-xillikning qisqarib borayotgani jiddiy xavotir uyg'otmoqda. Bug'lanish darajasini oshiradigan gazlar va atmosferaning keng miqyosda ifloslanishi muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda. Bugungi kunda "yashil taraqqiyot" borasidagi maqsadlarga erishish uchun mamlakatlarning harakatlari yanada faol va samarali bo'lishi kerakligiga hech kim shubha qilmayapti. Yashil iqtisodiyot bu iqtisodiy tizim bo'lib, uning asosiy maqsadi sayyoramizning ekologiyasi va uni saqlab qolish bilan birga iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shunday qilib yashil iqtisodiyot deganda, inson hayoti va sog'lig'i uchun zarur bo'lgan resurslarni, atrof-muhit va ekologiyani bir butun holda saqlab qolib ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalari bilan bog'liq iqtisodiyotni yanada rivojlantirishni amalga oshirishga asoslangan iqtisodiy faoliyatning yangi yo'nalishi tushuniladi. Bunda quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim bo'ladi.

"Yashil taraqqiyot"ga erishish uchun "yashil iqtisodiyot"ga o'tishimiz va uni rivojlantirishimiz lozim bo'lmoqda. Shu tufayli mamlakatimizda bunday iqtisodiyotni shakllantirish uchun yashil iqtisodiyotni rivojlantirish lozim. Bugungi kunda "Yashil iqtisodiyot"ning o'zi nima, degan savol tug'iladi. Mazkur maqolada ushbu savolga javob berishga harakat qilamiz.

Yashil iqtisodiyot iqtisodiyot fanlarining bir yo'nalish sifatida o'tgan asrning oxirida paydo bo'ldi. Mazkur iqtisodiyot tabiiy muhitning tarkibiy qismi bo'lib, uning bir yo'nalishi hisoblanadi. Yashil iqtisodiyot tushunchasi iqtisodiy fanlar va falsafaning ko'plab boshqa sohalaridagi g'oyalarni o'z ichiga oladigan tabiat va jamiyat bilan bog'liq ekologik iqtisodiyot, atrof-muhit iqtisodiyoti, resurslarga asoslangan iqtisodiyot, aholining rivojlanishi, feminizm iqtisodiyoti kabi yashil siyosat bilan bog'liq iqtisodiyotni o'z ichiga oladi.

Yashil iqtisodiyot bu iqtisodiy tizim bo'lib, uning asosiy maqsadi sayyoramizning ekologiyasi va uni saqlab qolish bilan birga iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shunday qilib yashil iqtisodiyot deganda, inson hayoti va sog'lig'i uchun zarur bo'lgan resurslarni, atrof-muhit va ekologiyani bir butun holda

saqlab qolib ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalari bilan bog'liq iqtisodiyotni yanada rivojlantirishni amalga oshirishga asoslangan iqtisodiy faoliyatning yangi yo'nalishi tushuniladi.

Bunda quyidagi tadbirlarni amalga oshirish lozim bo'ladi. Birinchidan, aholining ehtiyojlarini qondirib, ularning farovonligi, yashash darajasi va sifatini oshirish uchun moddiy ne'matlarni yaratishni barqaror ravishda ekologiya va atrof-muhitga zarar yetkazmasdan ko'paytirib borish lozim.

Ikkinchidan, ishlab chiqarish va iqtisodiyotni rivojlantirish uchun energiya resurslari kerak bo'ladi, bularni qayta tiklanadigan energiya manbalari hisobidan ko'paytirish, jamoat transportini ham elektr quvvati bilan yuradiganlariga almashtirish, energiyani tejaydigan binolarni barpo qilish kabi yo'nalishlarda ishlarni olib borish.

Uchinchidan, atrof muhitga zararli gazlarni chiqarmaydigan, atrof-muhitni asraydigan, ekologik toza texnologiyalarni yaratish orqali ekologik toza mahsulotlarni yetishtirish masalasiga ham alohida ahamiyat berish lozim bo'ladi.

To'rtinchidan, bir tomondan, tabiatdagi barcha resurslar cheklangan bir paytda inson ehtiyojlari cheksizligini inobatga olib, ularning muvofiqligini ta'minlash maqsadida ne'matlarni ishlab chiqarishni kengaytirishni tabiiy resurslarni kamaytirmasdan amalga oshirish choralarini ham ko'rish dolzarb masalalar sirasiga kiradi.

Beshinchidan, aholining doimiy o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun qancha ishlab chiqarish, qanday ishlab chiqarish, kimga mo'ljallab ishlab chiqarish masalasiga atrof-muhitni asragan holda katta ahamiyat beriladi.

Xulosa: yashil iqtisodiyotda inson, tabiat va iqtisodiyotning bir-biri bilan uyg'un va barqaror rivojlanishini ta'minlagan holda harakat qilish lozim bo'ladi. Biror narsani qilaman deb, ikkinchi narsa yo'qotilmaydi. Masalan, uy quraman, deb daraxtlar ayovsiz kesib tashlanmaydi, texnologiyalarni ko'paytirish havo atmosferasini zaharli gazlar bilan to'ldirish evaziga amalga oshirilmaydi va h.k. Shu yo'l bilan barqaror taraqqiyotga erishish bugungi global masalalardan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Parxadovna S. U. O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOYILLARINI JORIY QILISH QILISH MASALALARI //PEDAGOG. – 2023. – T. 1. – №. 5. – C. 203-209.
2. Dilshod Y., Sardor B. O 'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O 'TISHI: ISTIQBOL YO 'NALISHLAR VA USTUVOR VAZIFALAR //Journal of new century innovations. – 2022. – T. 10. – №. 2. – C. 159-168.
3. Qodirov B. T. "YASHIL IQTISODIYOT" NING O 'ZBEKISTONDAGI IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI //Евразийский журнал академических исследований. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 791-804.